

Mezinárodní kongres „Pohyb a sport v životě žen“

Ve dnech 17.–21. srpna 1987 se ve finské Jyväskylä uskutečnil mezinárodní kongres nazvaný *Pohyb a sport v životě žen*. Byl uspořádán v rámci oslav 150. výročí založení univerzity v Jyväskylä a jeho spoluorganizátorem byl mimo jiné i ICSS (International Committee for Sociology of Sport), který je současně jedním ze stálých výzkumných výborů ISA (International Sociological Association).

I když podle záměru organizátorů měl mít kongres víceméně interdisciplinární charakter, převažovaly referáty a diskusní příspěvky sociologického a sociálně psychologického zaměření. Během jednání zasedalo celkem 8 sekcí. Největší pozornost však byla soustředěna na osmou sekci, která byla oficiálním sympoziem ICSS a byla v ní soustředěna nejzávažnější vystoupení. Tato sekce byla nejpočetněji navštěvována posluchači a byl zde i největší počet vystupujících.

První den jednání zasedala pouze tato sekce, takže plnila současně úlohu *úvodního pracovního plenárního zasedání*.

Kongresu byla finskými oficiálními místy věnována mimořádná pozornost. Na zahajovacím zasedání vystoupila – kromě rektora univerzity a zástupců mezinárodních sportovních organizací – i ministryně sociálních věcí a zdravotnictví Finska H. Pesolová. Ve svém projevu zdůraznila mimo jiné obecně společenský význam problematiky, která je centrálním tématem kongresu, a vyzvedla přínos mezinárodní spolupráce k jejímu řešení.

Jednání kongresu se zúčastnilo 145 zahraničních odborníků a téměř 120 představitelů teoreticko-vědecké fronty, kteří se zabývají problematikou tělesné výchovy a sportu ze zorného úhlu především sociologie ve Finsku. Bylo předneseno více než 140 referátů, výzkumných zpráv a vědeckých informací. Hodnotit přínos kongresu k rozvoji zkoumání dané problematiky je (vzhledem k velkému množství přednesených příspěvků, jejich poměrně značné různorodosti i bohatosti diskusí na jednotlivých zasedáních) velmi složité. Kromě referátů a diskusních vystoupení, která soustředila pozornost především na teoreticko-metodologické otázky, byla prezentována i řada příspěvků informujících o výzkumech velmi často lokálního charakteru. (Šlo především o vystoupení účastníků pořádající země.) Pochopitelně se vyskytly různé teoretické přístupy, motivované různými filozofickými či obecně sociologickými východisky a podmíněné specifickou problematikou země či státu mluvčího. Přesto se však v řadě vystoupení objevily bezesporu teoreticky zajímavé a podnětné myšlenky, které velmi často vystihovaly problémy typické nejen pro sociologické postavení ženského sportu, ale měly i obecnější platnost. To se týká především referátů s metodologickým zaměřením. Řada referujících (i ze západních zemí) poukazovala na skutečnost, že velmi častým nedostatkem sociologie sportu (ale nejen sociologie sportu) je skutečnost, že přistupuje ke svému předmětu zkoumání (určité oblasti sportovního dění) jako k jevu existujícímu mimo ostatní – mimosportovní, sociální, společenské, politické, ekonomické a další souvislosti. Tím je možno získat nanejvýš popis struktury zkoumaného jevu, ale není možno postihnout příčiny a principy jeho fungování. Na tuto skutečnost poukazovaly ve svých vystoupeních například A. Hallová nebo M. Talbotová, která mimo jiné uvedla z metodologického hlediska velmi zajímavý projekt kombinovaného využití sociologických a psychologických metod při výzkumu jak v oblasti výkonnostního, tak i rekreačního sportu.

Nutnost akceptovat specifiku společenských funkcí ženy i specifiku jejich psychologického založení zdůrazňovaly téměř všechny referáty týkající se obecné charakteristiky jednotlivých oblastí ženského sportu. Především účastníci ze socialistických zemí zdůrazňovali nutnost užší spolupráce zejména se sociologií rodiny a sociologií práce, což umožňuje uchopit daleko širěji a komplexněji všechny souvislosti, v nichž ženy sportovní a tělovýchovné aktivity realizují.

Řada referátů a diskusních vystoupení se zaměřila na srovnání podmínek a společenských souvislostí „mužského“ a „ženského“ sportu. K této tematice vystupovali referující jak z vyspělých kapitalistických, tak i ze socialistických zemí. Většina z nich ve svých referátech ukázala, že muži mají optimálnější podmínky k pěstování sportu a tělovýchovy než ženy. Jen poměrně malá část referátů se zabývala hlouběji analýzou příčin této skutečnosti.

Svým způsobem velmi podnětný byl referát M. Sergejeva, V. Stoljarova a M. Gendina ze Sovětského svazu, který se zabýval úlohou matky ve fyzickém rozvoji

dětí předškolního věku. Autoři na poměrně velmi solidní faktické bázi ukázali, jak velký pozitivní význam má předcházející dobrá sportovní či tělovýchovná příprava ženy pro formování pohybového režimu dítěte, a tím i pro jeho celkový zdravý vývoj.

Další poměrně obsáhlou skupinu představovaly referáty, které se zaměřily většinou na empirické postižení specifiky postavení sportu a tělesné výchovy u různých věkových skupin žen. I když na toto téma bylo předneseno téměř 20 referátů a diskusních příspěvků, jejich teoretická východiska, stejně jako použité výzkumné metody a techniky, zpravidla vylučovaly možnost vzájemné komparace a obecnějších závěrů.

Obecné sociologickými charakteristikami a faktory, které ovlivňují participaci žen na sportovních činnostech, se ve svém vystoupení zabývala H. Bierstedtová z NDR. Zaměřila se především na analýzu postavení sportovních činností v životním způsobu žen v NDR, a to zejména ve vztahu k jejich pracovnímu zařazení. Této problematice byla věnována pozornost i v řadě dalších vystoupení. Referáty účastníků ze západních zemí však zdůrazňovaly především vliv obecně kulturních, etnických a podobných činitelů na sportovní a tělovýchovnou činnost žen. Zajímavostí nepostrádala ani vystoupení svým charakterem víceméně specifická. K nim patřil mimo jiné i příspěvek M. Kinnunenové, která věnovala pozornost analýze společenského postavení a úspěšnosti žen pracujících ve funkcích předsedkyň sportovních klubů. Ukázala, že ženy si v těchto funkcích počínají ve většině případů přinejmenším tak úspěšně jako muži. Přesto však, jak uvedla, je ve Finsku v těchto funkcích poměrně málo žen a pracují převážně v typicky „ženských“ sportovních odvětvích.

Svým způsobem bylo velmi zajímavé srovnání, jakým způsobem informují sdělovací prostředky (tisk, rozhlas, televize, včetně lokálních) o „mužském“ a „ženském“ sportu (referát M. Kleinové z NSR). Autorka vycházela především z empirické báze charakterizující sdělovací prostředky v NSR a v některých případech ilustrovala své úvahy na faktech získaných v Anglii. Ukázala, že různý rozsah i obsahové zaměření informací sdělovacích prostředků ve vztahu k „mužskému“ a „ženskému“ sportu formují i různé „veřejné mínění“ ve vztahu ke sportu mužů a sportu žen. To se pak opět projevuje v různém sociálně hodnotovém postavení „mužského“ a „ženského“ sportu. Z metodologického hlediska byl tento příspěvek zajímavý použitím sémantické analýzy nejen na tisk, nýbrž i na televizní a rozhlasové relace. Jak ukázala diskuse, je problematika působení sdělovacích prostředků na rozvoj sportu a tělovýchovy, především masové, dosud velmi málo zpracovávanou oblastí.

Převážná část referátů účastníků z kapitalistických zemí se zabývala analýzou sportovní a tělovýchovné činnosti žen ve vztahu k věkové, vzdělanostní, profesijní a etnické struktuře. Zejména velká pozornost byla věnována věkovým skupinám v období dospívání a v rané dospělosti. Přitom jistým společným jmenovatelem převážné části těchto referátů byly závěry ukazující, že sportovní a tělovýchovná činnost žen těchto věkových skupin má pozitivní význam pro rozvoj jejich osobnosti.

Určitou zobecňující analýzu ženského sportu v teoretické a metodologické rovině se zabýval ve svém vystoupení M. Klein (NSR). Zaměřil se především na rozbor víceméně standardních přístupů k sociologické analýze ženského sportu, které převládají v německé, anglosaské a francouzské sociologické literatuře. Ukázal na určité jednostrannosti, zejména pokud jde o převládající techniky a metody empirického výzkumu této problematiky. Dále provedl v jistém slova smyslu srovnávací analýzu různých úrovní ženského sportu. Velmi přesvědčivě ukázal, že neexistuje ani metodologická, ani teoretická spojitost mezi výzkumem masového rekreačního sportu žen na jedné straně a ženského výkonnostního vrcholového sportu na straně druhé. (Totéž lze v zásadě říci o sociologii sportu vůbec. Při analýze masového rozvoje sportovních činností se užívají jiné výzkumné metody než při analýze vrcholového a výkonnostního sportu.) (1) Tato skutečnost vede k tomu, že výzkumnému zachycení unikají širší společenské, ekonomické (ale i politické) souvislosti jednotlivých úrovní ženského sportu. (I tento závěr je možno zobecnit na celou sociologii sportu jako takovou.)

Téměř pro všechny účastníky kongresu byla do značné míry atraktivní vystoupení účastníků z Čínské lidové republiky. Jejich referáty se zaměřovaly na sociologickou analýzu ženského sportu v ČLR. I když z teoretického a metodologického hlediska

(1) Tato skutečnost mimo jiné působí určité komplikace i při koncipování jednotící teorie sociologie sportu jako odvětvové disciplíny i v marxistické sociologii.

se jedná o poměrně jednoduchá šetření zpravidla ve velkých sportovních kolektivech, byly to první informace o sociologickém výzkumu sportu v soudobé Číně.

Určitý obecnější pohled na ženský sport v Číně přinesl referát Y. T. Qian, nazvaný *Pohyb a sport v životě čínských žen: Včera, dnes a zítra*. Byla v něm věnována pozornost především historické komparaci, a to zejména ve vztahu k určitým významným mezníkům, jako byly první léta tohoto století a dále pak šedesátá a sedmdesátá léta.

Srovnáním postavení mužského a ženského sportu v Polsku se zabýval Z. Krawczyk. Ve svém vystoupení podal určité zobecněné výsledky z výzkumu, který byl realizován ve Varšavě v letech 1981–83. Přitom věnoval pozornost především identifikaci momentů, které odlišují postavení mužského a ženského sportu. Analogickou problematikou, avšak z poněkud jiného zorného úhlu se zabýval i F. Gras z NDR.

Shrnující přehled o současném vývoji především nemarxistické sociologie sportu byl obsažen ve vystoupení J. Lüscheny, který tvořil v jistém slova smyslu úvod k sympoziu ICSS. Autor zdůraznil, že sociologie sportu představuje dnes důležitou část sociologie a současně je jednou z nejzávažnějších součástí teorie sportu vůbec. V současné době se stále více posiluje její mezinárodní charakter. Přitom lze říci, že jestliže do šedesátých let převládaly převážně empirické výzkumy a studie popisného charakteru, pak v sedmdesátých a osmdesátých letech výrazně vzrůstá teoretická úroveň sociologie sportu. Objevuje se větší počet zobecňujících studií a od pouhého konstatování skutečnosti se přechází stále více k její analýze. V sedmdesátých a osmdesátých letech se používá i daleko širší škála výzkumných metod a technik. V následujícím období povede podle názoru referujícího rozvoj sociologie sportu stále více k integraci této speciální sociologické disciplíny do obecné sociologie, metodologicky bude kromě tradičních sociologických metod a technik stále více využíváno i obecně logické metodologie.

Za nejzávažnější úkoly, které stojí v současné době před teoretickou sociologií sportu, označil rozvoj vlastní teorie sociologie sportu a tělovýchovy jako relativně samostatné „odvětvové“ sociologie, a hlubší provázanost se současnou logickou metodologií vědeckých zkoumání. I když nelze základní úkoly sociologie tělesné kultury redukovat pouze na tyto dva, je nutno konstatovat, že jejich závažnost je nepopíratelná.

Jednání rozhodujících sekcí kongresu ukázalo, že zejména v zemích, kde se sociologie sportu rozvíjí již delší dobu, začínají i v této oblasti převažovat stále náročnější a fundovanější studie nad výzkumnými zprávami deskriptivního charakteru.

Sociologicky a sociálně psychologicky zaměřená vystoupení na sympoziu ICSS a ostatních sekcí kongresu ukázala, že většina odborníků pracujících v těchto oblastech zaměřuje svoji pozornost na hlubší a systematictější poznávání v celkové společenské funkci sportu na jedné straně, a současně i u nemarxistických teoretiků vzrůstají tendence k poznání a identifikaci příčin či determinujících činitelů, které rozhodujícím způsobem ovlivňují rozvoj sportu.

Posoudíme-li celkové zaměření referátů, vědeckých sdělení a charakter diskusí, které na kongresu probíhaly, je možno říci, že československá sociologie tělesné kultury v zásadě — pokud jde o obsahové zaměření a úroveň vědecké práce — udržuje s touto světovou špičkou krok.

Vladimír Čechák